obliget. Sed respondeo non solum jurisdictionis defectum excusare peregrinos transeuntes per alienum territorium, sed etiam quia eos leges sunt locales, & ideò non adstringunt, nisi habitantes in eo loco: non dicitur autem habitator, qui ibi ad modicum tempus hospitatur. Nec est simile de jure communi, quod ubique obligat, nisi alicubi sit legitima consuetudine abrogatum.

41 Sed tandem rogabis, quæ mora in oppido hospitii reddat peregrinum habitatorem, ut legibus, ac consuetudinibus illius teneatur? Duplicem sent. retuli *libro* 3. *de matrim. disput.* 18. priorem, *numero* 8. dicentem exigi veram domicilii acquisitionem, quæ constituitur habitando ibi cum animo manendi perpetuò. Sed hanc reprobavi *ibi numero* 9. amplectens posteriorem *ibi* relatam, quæ dicit sufficere, & exigi animum habitandi ibi majori anni parte. Quam latè *ibi* probavi, & modò etiam placet. Atque eam esse valde probabilem ait *Leonard. lib.* 4. *de justi. cap.* 2. *dub.* 7. *numero* 49. Atque perinde prorsus est, habere animum habitandi toto hoc tempore, ac habere animum existendi ibi tempore necessario ad exequendam actionem, quæ semper, aut regulariter exigit ad minus majorem anni partem. Ut optimè tradit *Suar. to.* 1. *de relig. l.* 2. *c.* 14. *n.* 6.

42 Id autem observandum est, accedentem animo habitandi majori parte anni, teneri à prima accessus die servare leges, & consuetudines illius oppidi. Quia ex tunc habet conditiones requisitas. Quod aliquibus relatis probavi *l.* 3. *de matrim. disp.* 18. *num.* 9. & tenent *Suarez. tom.* 1. *de relig. lib.* 2. *c.* 14. *n.* 5. *Leonar. lib.* 4. *de justit. in c.* 2. *dub.* 7. *n.* 47. Nec desinit obligari, licèt postea mutato animo decernat se brevi recessurum. Juxta ea, quæ diximus in hoc *cap. nu.* 20. Quia id quasi domicilium ex priori habitandi majori anni parte animo comparatum, nequit sola illius animi mutatione deperdi, sed simul cum illa desideratur recessus ab eo loco: sicut ad illud constituendum exiguntur animus, & habitatio.

CAPUT XIII.

Qualis intentio, & actus humanus ad præcepta implenda desiderentur; & qualiter eis satisfiat, exercendo actum præceptum, cum intentione ei non satisfaciendi?

SUMMARIUM.

Quotuplex sit intentio? num. 1.
An præcepta, votum, juramentum, pœnitentia, sint implenda necessario per actum humanum, quo quis præcepta, & alia efficere velit? num. 2.
An satisfaciat præcepto recitando, legens preces causa sola legendi, aut discendi: & præcepto sacri, qui sola alterius rei causa illi interest, & quid de voto, juramento, & pœnitentia? nu. 3.
Quid de implente, dum sui compos non est, sed ebrius, aut dormiens? num. 4.
An coactus hæc implens satisfaciat? num. 5.
An omninò invitus implens præceptum, ac solvens decimas, incurrat excommunicationem, qua fertur in non implentem, aut non solventem decimas? num. 6.
An metu implens præcepta, vota, vel juramenta, vel pœnitentiam, illis satisfaciat? num. 7.
An famuli, qui quasi coacti gratia heri comitandi, & pueri ratione pædagogi, interfunt sacro, satisfaciant, & quando in ea voluntate peccent? n. 8.
An desideretur intentio satisfaciendi præcepto, ita ut qui præceptii ignarus illud implet, ei satisfaciat? nu. 9.
Quid de voto, juramento, pœnitentia injuncta? num. 10.
An debens alicui centum satisfaciat, si debiti immemor tantumdem ei donet: vel debens incerta debiti inscius tantumdem in eleemosynas eroget? nu. 11.
An quando expressè adest intentio non satisfaciendi præcepto per illum actum, verè satisfiat? Refertur opinio, nu. 12.
Opinio Auctoris, num. 13.
An teneatur hic mutare intentionem, & habere intentionem satisfaciendi, intra tempus implendo præcepto destinatum? n. 14.
Quale peccatum admittat implens præceptum animo illi non satisfaciendi? num. 15.
An qui incepit horam canonicam, & intermisit animo illam incipiendi, possit postea continuare? num. 16.
An satisfiat pœnitentiæ, si expressa intentio illi non satisfaciendi adsit? num. 17.
Quid de voto, & juramento? num. 18.

1 DUplex potest esse intentio, Altera implendi, quæ præceptum injungit. Altera verò satisfaciendi præcepto per id opus. Rursus de hac posteriori intentione dubitari potest, an in ipsa præcepti impletione exigatur: vel dato eam non exigi, saltem necesse sit contrariam intentionem non haberi, idest intentionem non satisfaciendi præcepto illo opere.

2 Prima conclusio. Nullum præceptum sive divinum, sive naturale, sive humanum, impleri potest, nisi per actum humanum, & liberum, quo quis velit efficere id, quod præceptum injungit. v. g. est opus velle jejunare, audire sacrum, recitare, ad ea præcepta implenda. Quia cum lex hominibus imponatur, non brutorum more, sed humano modo implenda est. Deinde, quia sicut lex violari nequit, nisi per actum humanum, ita nec impleri. Et ita docent *Palud.* 4. *d.* 15. *q.* 5. *ar.* 2. *num.* 24. *& ibi Durand, qu.* 12. *num.* 6. *Sotus libro* 2. *de just. q.* 3. *ar.* 9. *col.* 3. *Metina* 1. 2. *q.* 100. *art.* 9. *paulo post. princ. Azor. tom.* 1. *lib.* 7. *inst. moral. cap.* 2. *q.* 6. *& omnes, Vasquez* 1. 2. *q.* 100. *ar.* 9. *in exposit litera, num.* 2. 3. *&* 8. Atque idem exigi dicendum est, ad implenda vota, juramenta, pœnitentiam sacramentalem. Quia de his omnibus eadem est ratio. Et de pœnitentia ita docet *Metina ibi, & Vasquez num.* 3. *&* 8.

3 Hinc 1. deducitur, recitantem attentissimè horas sola legendi, vel addiscendi voluntate, non satisfacere præcepto, sed teneri iterum recitare. Quippe cum orandi voluntas defuerit, id non est orare. Sic *Navar. c. Quando de consecrat. d.* 1. *cap.* 13. *num.* 15. *Azor. tomo* 1. *lib.* 10. *instit. moral. cap.* 8. *q.* 7. *in fine, & cap.* 12. *q.* 9. *in fine. Leonard. lib.* 2. *de just. cap.* 37. *dub.* 11. *nu.* 67. *Aragon.* 2. 2. *q.* 83. *art.* 23. *f.* 864. *ver. Sed dubitabit aliquis, in fine.* Idem est dicendum, siquis in templo esset gratia contemplandi divina, & casu tunc fieret sacrum, cui in ea meditatione persistens assisteret, non habens animum illius sacri audiendi, tunc enim eo sacro non satisfaciet præcepto, voto, vel juramento, vel pœnitentiæ injunctæ audiendi sacri: sed iterum audire teneretur. Quia etsi ea attentio ad rei divinæ contemplationem sufficiens esset ut attentioni in audiendo sacro requisitæ satisfieret; at cum defuerit illius audiendi voluntas, id non est audire.

4 Secundò deducitur, non satisfieri præcepto, siquis non sui compos, sed ebrius, aut dormiens recitaret, aut sacro interesset; sed teneretur factus sui compos iterum recitare, vel audire sacrum. Quod non audierit, vel recitarit actu humano. Ita *DD. num.* 2. *allegati*. Eadem ratione idem dicendum est de voto, juramento, & pœnitentia injuncta. Et loquens de hac pœnitentia docet *Vasquez eodem num.* 8.

5 Tertiò deducitur, cum qui omninò invitus interesset sacro, non implere præceptum, ac proinde teneri iterum audire. Quia ubi est ea coactio, deficit voluntas audiendi sacri. Sic, *Sotus, & Metina n.* 2. *citati. Suarez* 3. *tom. in* 3. *p. q.* 83. *ar.* 6. *disp.* 88. *sect.* 3. *vers. Circa posteriorem partem. Petr. de Ledesma in sum. sacram. ubi de Eucharistia, c.* 27. *post.* 10. *conc usque nem, fol.* 344. *Azor. tom.* 1. *lib.* 7. *institut. moral. cap.* 2. *quæst.* 6. *l.* 10. *cap.* 12. *q.* 9. ubi idem dicit de violenter jejunante, vel preces horarias solvente. Sed de jejunio id admittendum est: ut statim dicemus. At in precibus horariis minimè id admitto. Quia nulla humana vi potest omninò compelli lingua ad recitandum, sed solo metu, qui voluntarium non aufert. Atque ita dicendum idem erit, quod *num.* 7. de implente præcepta metu dicemus. Similiter non impleret jejunium, aut sui flagellationem pœnitentia sacramentali debita, qui omninò invitus abstracto sibi cibo jejunaret, aut vapularet. Quòd desit voluntas, & actio humana, ac proinde id non sit jejunare, aut se flagellare, sed pati. Ita *Sotus, & Metina nu.* 2. *allegati*. Atque idem dicendum est, si voto, aut juramento, aut alio præcepto hæc essent debita. Quia eadem est ratio. Eadem ratione, qui omninò invitus debitum solvere coageretur, quamvis non teneretur iterum solvere, sed exteriùs justitiæ præceptum impleat. Et ita intelligitur *Sotus num.* 2. *allegatus*, dicens hunc implere præceptum: at interiùs peccat mortaliter contra justitiæ præceptum. Ut benè ait *Metina num.* 2. *relatus*. Et ratio est, quia quomodocumque pecunia in manus creditoris deveniat, satisfit debito, ita ut solvendi obligatio cesset. At minimè justitiæ præceptum impletur. Quia deest omninò voluntas solvendi.

6 Quod si quæras, an incurrat excommunicationem latam in non implentes præceptum, qui omninò invitus implevit? *Sotus num.* 2. *relatus* fatetur implentem tempore somni, aut ebrietatis, & postea cum possit, non implentem incurrere eam excommunicationem: secùs de invito. Quòd hic usum rationis habeat, quo illi destituti sunt. Sed vim hujus rationis minimè capio, & ideò benè ait *Metina num.* 2. *relatus* hunc incurrere. Quia verè non implet præceptum. Item quia si in excommunicationis sententia diceretur, liberè non audientem sacrum incursurum, incurreret non audiens liberè. At hæc conditio tamquam legi intrinseca semper in ea intelligitur. At si pro solvendis decimis, aut alio debito imponeretur excommunicatio, absque dubio invitus solvens eam evaderet. Quia in ea excommunicatione sola externa debiti solutio intenditur, ne Ecclesia, aut creditores debito defraudentur.

7 Quartò deducitur, metu quantumvis gravi implentem præcepta, eis satisfacere. Quamvis enim peccet voluntatem non implendi habens, si in sua omnimoda libertate esset; at cum metus non tollat, sed solùm minuat libertatatem, illa impletio est actus humanus, & liber, ac proinde illa satisfit præcepto, ita ut obligatio iterum illius implendi cesset. Sic *Sotus n.* 2. *allegatus. Azor. to.* 1. *l.* 10. *instit. moral. c.* 12. *q.* 9. Atque idem est dicendum de voto, juramento, pœnitentia sacramentali. Cum hæc quamdam vim legis à semetipso, vel a confessore impositam habeant.

8 Quare non est approbandum, quod tradit *D. Anton.* 2. *p.* 1. 9. *c.* 10. §. 2. asserens famulos, qui quasi coacti gratia comitandi heri interfunt sacro, aliàs non audituri, minimè satisfacere præcepto. Nec etiam approbo intellectum illius, quem tradunt *Suarez, & Petr. de Ledesm. numero* 5. *allegati*, nimirum, hos satisfacere, si dum actu audiunt, eam actu intentionem habeant: *Non audiremus, si herum non comitaremur*; secus si tunc audire velint, quamvis in intellectu divino ea conditionalis vera sit: *Hi non audirent, nisi herum comitarentur*. Et idem tradit *Suarez* de pueris, qui quasi coacti à pædagogis interfunt sacro. Sed dicendum est, hos omnes in omnibus his casibus, si attentione requisita audiant, satisfacere præcepto, ita ut ampliùs audire non teneatur, quamvis dum audiunt, actualem non audiendi voluntatem habeant, nisi ratione heri, aut pædagogi. Quia cum ibi vincti non detineantur, non est ea coactio præcisa, quæ sola impletionem præcepti impedit (ut *nu. praced.* diximus, & illa actualis voluntas conditionalis solùm efficit, un peccent lethaliter. Quia tenebantur absolutam implendi præcepti voluntatem habere: at re vera implent: sicut de metu implente diximus *nu. praced.* Nec tamen ullo modo peccarent, si non elicerent illum conditionalem voluntatis actum, *Non audiremus sacrum, nisi ratione heri aut pædagogi*, quamvis in intellectu divino ea conditionalis esset vera. Quia ad peccatum exigitur actus legi contrarius. Et fortè hoc est, quod voluerunt dicere Auctores prædicti.

9 II. Concl. Quamvis ad præcepti impletionem exigatur intentio, & voluntas operis præcepto injuncti exequendi, v. g. audiendi sacri: at non exigitur intentio satisfaciendi præcepto per id opus. Quare qui præcepti immemor, aut ignorans esse diem festum, sacro interesset, verè id præceptum impleret. Itaque per leges solùm præcipitur libera operis externi executio, & non ut ex tali intentione satisfaciendi fiat. Sic tradunt *Suarez, & Azor. numero* 5. *allegati, Vasqu.* 1. 2. *q.* 100. *ar.* 9. *in expos. lit. num.* 5. *Enrique. lib.* 9. *de missa, c.* 25. *num.* 6. *Valentia* 2. 2. *disp.* 6. *q.* 2. *punct. ult. in fin. Manuel.* 1. *to. Sum. in* 2. *edit. cap.* 123. *num.* 2. Et addit benè *Suarez*, nec esse necessarium, ut postea cum diem esse festum novit, satisfacere per missam auditam velit. Hujus rationem reddunt *Suarez, Enriq. & Manuel*, quod cum hic satisfaciendi intentionem non excluserit, virtute, ac interpretativè illam habere censetur. Sed hæc ratio displicet. Quia ubi nulla generalis intentio satisfaciendi præceptis, quocumque opere facto præcessit, nequit dici voluntas virtualis satisfaciendi præcepto. Sed ratio legitima est, quam tradunt *Azor. Valentia, & Vasquez*, quia præcepta id solùm injugunt, ut spontè, & voluntariè actu humano opus per ea injunctum exequamur: non autem, ut quis peculiari alio voluntatis actu, & (ut dicitur) in actu signato velit etiam præcepto satisfacere. Cum nullibi ea obligatio inveniatur. Quod non obscurè colligitur ex *D. Th.* 2. 2. *q.* 104. *ar.* 3. *ad* 2. dicenti posse quempiam actum virtutis implere non attendendo ad rationem præcepti. Et clariùs ex *Soto l.* 10. *de just. q.* 5. *ar.* 5. *ad fin. corp. vers. Supra hæc autem*, ubi ait præceptum audiendæ missæ obligare solùm ad ita audiendum, ut sit actus humanus. Præterea quia Legislatores intentionem non præcipiunt, sed actus substantiam. Tandem, quia ea satisfaciendi præcepto intentio non requiritur ad implenda præcepta negativa, ut non furandi, non occidendi: nec affirmativa naturalia, ut colendi Dei, honorandorum parentum. Ergo nec ad positiva. Quia eadem est de omnibus his ratio. Quòd si objicias præcepta obligare ad obedientiam, quę non adesse videtur, ubi non adest intentio satisfaciendi præcepto. Respondeo non obligare ad obedientiam formalem, sed materialem, nempe, ut fiat, quod præcipitur, quamvis non fiat propterea, quòd præcipitur. Quare non approbo id, quod ait *Lud. Lop. lib.* 1. *de contract. c.* 53. *fol.* 198. & dicit esse æquè probabile, ac oppositum *Pet. de Led. sum. Sacram. ubi de Eucharist. c.* 27. *post.* 10. *concl. fol.* 349. nempè hunc qui ignorantia præcepti id implevit, non satisfacere, nisi antea intentionem aliquam generalem habuisset volendi, quocumque opere ignoranter facto satisfacere præceptis. Quibus favet *Sylvestr. verb. Hora, q.* 11. *dict.* 5. *nu.* 14. dicens requiri intentionem satisfaciendi actu, virtute vel habitu.

10 Hinc 1. deducitur idem dicendum esse de voto, juramento, & pœnitentia sacramentali: illis enim satisfit exequendo opera promissa, vel in pœnitentiam injuncta, dummodo pro alia re non applicentur, etsi non adsit intentio implendi votum, vel juramentum, vel pœnitentiam, sed penitus horum obligatio memoria exciderit. Quia hæc, utpore leges speciales instar legis generalis obligant. Nec obstat votum ad fidelitatem obligare, cujus actus non exercetur, nisi animus satisfaciendi adsit, Quia dicendum est obligare ad fidelitatem materialem, non verò formalem. Sicut de obligatione præceptorum ad obedientiam diximus *n. precedenti*.

11 Secundò deducunt aliqui, debentem cuidam centum satisfacere huic debito, si debiti prorsus immemor tantumdem ei donet, nisi in remunerationem tantidem muneris accepti donatio fieret: & similiter obnoxium restitutioni incertorum pauperibus, posse omnes eleemosynas, quas postea ignarus, aut illius obligationis immemor ex sua devotione largitus est, computare in ejus restitutionis partem. Quia si hi conscii, aut prædictæ obligationis memores essent, non animo liberali, sed satisfaciendi dedissent. Sed contrarium credo cum *Ludovico Lop. libro* 2. *de contract. cap. ult. col. antepen. vers. Superest nunc*, ubi benè ait hujusmodi dispositiones conditionales minimè spectandas esse, sed id quod voluntas tunc intendit. Quia in obligatione justitiæ id peculiare est, ut illi minimè satisfiat, quando alio titulo, ut donationis, vel eleemosynæ, quàm solvendi debiti redditur (ut *numero* 13. dicemus.) Nec conditionalis illa tollit, quin hic & nunc sit vera donatio, & eleemosyna, & non debiti solutio.

12 Potissima autem difficultas est, quando expressim adest voluntas, & intentio non satisfaciendi præcepto per illud opus, an adhuc satisfiat. Ut si quis ex devotione in die festo sacrum audiat, & expressè intendens non satisfacere obligationi per id sacrum verè impleat præceptum? Communis sententia negat hunc satisfacere, & ita ait teneri aliud sacrum audire. Quia actus non operantur ultra agentium intentionem. *l. Non omnis. ff. si certum petatur.* 2. quia debens centum non satisfaciet totidem donans. 3. quia ille actus fuit liberalis, ita ut ad libitum absque culpa omitti possit. Cum ergo jam præcesserit, nequit postea fieri necessariò, & sub præcepto. Tandem quia leges obligant subditos ad hoc, ut eas observare velint. Non ergo satisfiet illis, nisi subditi observare intendant. Ita sentiunt *Metina C. de oratione. q.* De horis canonicis iterandis, *dub. ult. Navar. c. Quando, de consecrat. d.* 1. *c.* 13. *n.* 15. 27. 28. *& c.* 16. *n.* 73. 74. *Ledes.* 2. *par.* 4. *q.* 16. *ar.* 6. *in* 2. *p. dub.* 4. *Palacios* 4. *d.* 15. *disp.* 10. *f.* 160. *Angles Floribus* 1. *p. ubi de oratione, q.* 5. *diffic.* 4. *Paez. c. Missas, nu.* 101. *de consecr. d.* 1. *Azor. to.* 1. *instit. moral. l.* 7. *c.* 2. *q.* 6. *& l.* 10. *c.* 8. *q.* 7. *& c.* 12. *q.* 8. *Man.* 1. *tom. sum. in* 2. *edit. c.* 144. *nu.* 2. *Pet. de Ledes. sum. sacram. ubi de Eucharist. c.* 27. *post* 10. *concl. f.* 344. *& seq. &* 2. *to. sum. tract.* 9. *ca.* 4. *f.* 1084. & hanc sent. dicit tutiorem *Enriquez lib.* 9. *de missa c.* 25. *num.* 6. *in fine*.

13 Sed quamvis hoc sit valde probabile, probabilius censeo hunc verè implere præceptum. Ducor, quòd nullus preceptum transgrediatur, eò quòd nolit id, ad quod præceptum non obligat. Sed (ut *n.* 9. probavi) præcepta non obligant ad habendam intentionem illis satisfaciendi. Non ergo violantur habita contraria intentione, scilicet, non satisfaciendi. Et confirmatur, quia (ut *ibidem* diximus) per leges solùm præcipitur libera, & humana externi operis executio, & non ut fiat ex tali intentione. Cum ergo hic verè actu humano, & libero missam audiat, aut recitet, quantumvis nolit satisfacere, verè præcepto satisfaciet. Nec enim est in operantis potestate præceptis non satisfacere, posito, cum velle opera illis injuncta exequi. 2. quia verè impleret audiendi sacri præceptum, illud ex contemptu audiens. Ergo à fortiori cum intentione non satisfaciendi. Tandem, quia præcepto negativo per liberam operis omissionem satisfit, etsi intentio non satisfaciendi adsit. Nec obstant contraria *n. praced.* adducta. Non 1. quia ea regula vera est, quando ex agentis intentione pendet implere per illum actum. Cujus contrarium hic contingere diximus. Non 2. quia justitia obligat ad æqualitatem servandam inter rem debitam, & solutam, quæ non servatur, quando debitum non solvitur, ut debitum, sed liberali donandi animo. Vel meliùs dic per donationem acceptatam ut donationem, non satisfieri debito justitiæ, secùs si tamquam debiti solutio acceptaretur, intendendo, ut alter obligatione justitiæ liberaretur. Vel tertiò dic obligationem justitiæ ex contrahentium voluntate pendere, & ideò protendi posse juxta eorum intentionem. At legis obligatio non pendet, nisi ex legislatoris intentione, & ideò subditus illius obligationem prorogare nequit. Nec obstat tertium, quia etsi ille actus ex agentis intentione fuerit liberalis; at ex natura sua cadebat sub præcepto, & cum præceptum non curet, an opus ex devotione, vel alia intentione fiat, non est necesse, ut semel ex devotione effectus, fiat iterum ex præcepti necessitate. Et ita is actus non est verè liberalis, nam quamvis animo liberali, & cum donandi intentione offeratur, non tamen acceptatur ut donatio, sed ut debiti solutio ex legis obedientia contracti. Nec obstat ultimum. Quia leges obligant ad hoc, ut subditus velit eas observare, quasi in actu exercito, id est, ut velit opus lege injunctum exercere: non tamen obligant illum, ut habeat intentionem satisfaciendi per illud opus præcepto. Et ideò hanc sent. sustinent *Valentia* 2. 2. *disp.* 6. *q.* 2. *punct. ult. in fine, Suarez* 3. *to. in* 3. *p. q.* 83. *ar.* 6. *disp.* 88. *sect.* 3. *vers. Circa posteriorem partem*. Et hanc senten. dicit æquè probabilem, ac priorem, *Aragon.* 2. 2. *quæst.* 83. *ar.* 13. *fol.* 864. *vers. Sed dubitabit aliquis*. Et eam tenent multi alii Neoterici docti. Et *Vasquez* 1. 2. *quæst.* 100. *ar.* 9. *in expositione lit. a n.* 5. *Leon. l. secun., de justit. c.* 37. *d.* 10. *num.* 59. *& cap.* 46. *d.* 6. *num.* 42.

14 Temperant autem *Suarez, Leonar. & Aragon. nu. praced. allegati*, & quidam alii Neoterici, ut intelligatur hæc sententia, dummodo exequens id opus, cum intentione non satisfaciendi præcepto, non persistat in ea intentione, sed voluntatem mutet tempore opportuno, id est, intra obligationis præcepti tempus, & velit per opus præcedens satisfacere præcepto. Quia cum implere præceptum actus obedientiæ sit: id minimè impletur, dum voluntas non implendi, & sic non obediendi durat: at ea mutata impletur. Quia illi actui sola ea voluntas deerat. Verùm jure optimo alii Neoterici hanc voluntatis mutationem non desiderari affirmant, ut præceptum impleatur, nec ejus meminit *Valentia num. praced. allegatus*. Unde satis est, si ille credat se non satisfecisse, ut eam conscientiam erroneam deponat, sciens se satisfecisse, etsi nullam intentionem satisfaciendi per opus præteritum habeat. Quod etiam clariùs constabit ex dicendis *n. seq.* Et ratio est, quia aut est satisfactum præcepto per illum actum, aut non. Si 1. non requiritur ea voluntatis mutatio: quia cum jam præcepto satisfactum sit, nullum præceptum urgens ad eum obedientiæ actum eliciendum superest. Si 2. nil jam conferre potest ea voluntatis mutatio, cum efficere nequeat, ut opus præteritum ex obedientia

Processerit. Nec obstat implere præceptum esse actum obedientiæ. Quia dicendum est esse actum obedientiæ materialis. Ut *n.* 9. explicui.

15 Hinc deducitur 1. quale peccatum admittat implens præceptum, cum intentione non satisfaciendi illi, *Petr. de Ledesm, num.* 12. *allegatus* ait esse mortale, si habeat intentionem non implendi iterum, verbi gratia, audiendo aliud sacrum intra obligationis præcepti tempus: aut non si spes fore, ut possit aliud audire. Et *Suarez numero præcedenti allegatus* ait esse grave peccatum. Sed persistendo in nostra sententia sic distinguendum est. Aut ille habuit intentionem, verbi gratia, audiendi aliud sacrum, quò præceptum impleret, & tunc nullatenus peccavit habendo intentionem priori sacro audito non satisfaciendo, dummodo aliud audire possint. Nec tenetur postea mutare intentionem, intendendo satisfacere priori eo sacro, nec aliud audire, sed satis est si se satisfecisse sciat non obstante contraria sua voluntate. Quia jam vere, & plenè satisfecit præcepto illi: nec jus aliquod aliud transgressus est, utpote qui alio sacro satisfaciendi præcepto voluntatem habuit. Si autem intentionem habuit non audiendi aliud sacrum, aut audire non poterat: peccavit mortaliter, non contra aliud præceptum speciale: illud enim tantùm obligat ad exercendum actu humano opus injunctum: sed contra præceptum naturale divinum, quo tenetur quisque subjectus esse legi, & legislatori. Quare si continuet hanc voluntatem, implevit adhuc prius præceptum, nec virtute illius tenetur eam mutare; sed virtute dicti generalis præcepti tenetur non persistere in ea prava voluntate, etsi transactum sit tempus illius præcepti implendi, verbi gratia, audiendi sacri. Sicut si quodcumque aliud peccatum perpetrasset, teneretur ab eo desistere, quamvis non teneatur novum obedientiæ actum, aut virtutis contrariæ elicere, dum non occurit tempus, quo id præceptum ad actum eliciendum obliget.

16 Secundò deducitur, quid dicendum sit de eo, qui incepit horam canonicam, & quia non ea devotione, qua recitat, eam intermisit animo iterum incipiendi, an satisfaciat postea continuando? *Navar. c. Quando, de consec. dist.* 1. *c.* 16. *n.* 73. & 74. ait hunc non satisfacere. Contrarium tenet *Azor. tom.* 1. *lib.* 10. *institut. moral. c.* 8. *q.* 7. secùs (inquit) si ab initio habuerit animum non satisfaciendi, sed totam horam repetendi. Quia in priori casu, cum adfuerit intentio satisfaciendi parte illa horæ recitata, verè satisfecit, & ideò intentio contraria superveniens non obstat quominus continuare possit: in posteriori autem ab initio intentionem non satisfaciendi habuit. Sed retenta nostra sententia dicendum est in utroque casu posse continuare. Quia intentio non satisfaciendi minimè impedit, quin verè præceptum impleatur. Et ita tradit indistinctè *Leonard. lib.* 2. *de just. c.* 37. *dub.* 10. *num.* 59.

17 Tertiò deducitur idem dicendum esse de pœnitentia sacramentali injuncta: illa enim verè impletur, si opus injunctum executioni mandetur, cum expresa intentione illius non implendę, nec opus est, ut mutetur ea intentio, sed satis est scire per illud opus impletam jam esse. Sicut *num.* 13. & 14. de aliis præceptis diximus. Quia cum pœnitentia ex quodam confessoris præcepto debeatur, idem de illa, quod de aliis præceptis sentiendum est. An verò quando est pœnitentia disjunctiva, sat sit alteram partem, absque animo satisfaciendi implere, dicemus *lib.* 4. *c.* 13. *in fine*.

18 Ultimo deducitur, quid de voto, se juramento Deo emissis sentiendum sit? Aliqui existimant non idem de illis, quod de aliis præceptis, sentiendum esse: sed votum non impleri, quando adest expressa intentio non satisfaciendi illi per id opus. Dispar enim est ratio; cum enim in nostra potestate non sit nobis imponere pœnitentiam sacramentalem, aut alia præcepta, & illa verè impleantur impleto opere, cum intentione non satisfaciendi: non est in nostra potestate situm illis tunc non satisfacere. At in nostra potestate est voto nos obligare, aut juramento; & qui expresè vult per illud opus non implere votum, videtur novam sibi voti de illo opere repetendo obligationem imponere. Et hoc est probabile. Sed probabilius existimo adhuc id votum, & juramentum impleri, nec teneri hunc iterum implere, nec habere intentionem præterito opere satisfaciendi voto, vel juramento. Quia cum hęc instar præceptorum obligent, solùm ad substantiam actus promissi exequendam actu quodam humano obligant: ac proinde non est in voventis potestate voto non satisfacere, posito quòd id opus promissum exequi velit. Et quamvis novo voto possit ille se ad id opus iterandum obligare, at verè non intendit novum votum emittere, sed tantùm priori non satisfacere per illud opus. Sicut si implevisset votum illud vero implendi animo, quamvis eo impleto proponeret iterum implere, non teneretur, neque id propositum novum esse votum ab aliquo judicaretur. An verò idem sit dicendum, quando votum est disjunctivum, & impletur altera pars, cum intentione non satisfaciendi: dicemus *lib.* 4. *cap.* 13. *in fine*.

CAPUT XIV.

Qualiter impleantur præcepta per actum, qui aliàs est peccatum, & an possit uno, & eodem actu, aut eodem tempore diversis actibus, satisfieri pluribus præceptis?

SUMMARIUM.

An possit per actum, qui est peccatum præceptis satisfieri? num. 1
Quid pœnitentia sacramentali? num. 2.
Quid de voto, vel juramento? num. 3.
Explicatur quando in legem delinquat, qui verba illius amplectens, contra ejus voluntatem, & intentionem agit, num. 4.
Quando possit unico actu diversis præceptis satisfieri? num. 5.
An pœnitentia sacramentali satisfiat per opus, & eleemosynam alio præcepto debita, ut si eleemosyna ad restituenda incerta detur, vel fratri, aut patri indigenti, vel constituto in extrema necessitate? num. 6.
Quid de voto? num. 7.
An debens opus multis titulis, ita ut teneatur id multiplicare, & illud exequatur intendens omnibus illis obligationibus satisfacere, vel non determinando intentionem, cui satisfacere, censeatur, vel quando obligationum oblitus est, vel noluit illis satisfacere? num. 8.
An sit duplex culpa, aut circumstantia necessariò fatenda, opus duplici præcepto debitum omittere? num. 9.
An multiplicatio ejusdem vinculi, ut voti, officiat transgressionem esse duplicem culpam, aut circumstantiam necessariò fatendam, etsi multiplicans votum id velit? num. 10.
An possit uno, & eodem tempore, diversis actibus duplici præcepto satisfieri: Ut simul audiendo missam, & recitando? num. 11.
An obligatus ad triplicem missam audiendam, satisfaciat simul audiens, dum in tribus altaribus missa triplex celebratur? n. 12.

1 TRiplex punctus tractandus est. I. de impletione præcepti per actum, qui est peccatum II. quando unico actu possit pluribus præceptis satisfieri. III. qualiter eodem tempore diversis actibus possit multis præceptis satisfieri. Circa primum punctum. Quidam negarunt per actus, qui peccata sunt, satisfieri præceptis. Ut si quis ob vanam gloriam, vel ob mulierem concupiscendam missę interfit. Quod probant rationes, quas *numero* 3. subjiciemus de voto. Sic sensere *Adrianus* 4. *ubi de confessione, quæst.* 5. *dub.* 4. *Major in* 4. *dist.* 15. *quæst.* 3. *paulò post principium, Carthusianus* 1. *distinct.* 17. *q.* 2. & 2. *dist.* 17. *quæst.* 1. *D. Antonin.* 2. *p. tit.* 9. *cap.* 10. § 2. At tamquam certum tenendum est satisfieri. Quia juxta *D. Thom.* 1. 2. *q.* 100. *ar.* 9. & 10. leges præcipiunt substantiam actus, non modum, nisi modus sit de intrinseca actus ratione secundùm se, aut prout sub lege cadit. Ut attentio aliqua est de orationis essentia, dilectio Dei super omnia est intrinsecus charitaris modus. Cum ergo quantumcumque finis sit malus, impleatur substantia actus præcepti, v. g. auditio sacri, satisfiet illi præcepto, etsi contra aliud peccetur, cui malus ille finis opponitur. Et ita tradunt *Sotus lib.* 2. *de just. q.* 3. *ar.* 9, *concl.* 2. & *lib.* 10. *q.* 5. *ar.* 5. *ad finem corp. Navar. sum. c.* 22. *num.* 7. *Covar. c. Alma mater.* 1. *p.* §. 5. *num.* 1. *vers. Præter hæc*. Et inter omnes latissimè *Led.* 2. *p.* 4. *q.* 16. *ar.* 6. *in* 1. *p. dub.* 6. & *in* 2. *p. dub.* 1. & *q.* 17. *art.* 1. *Azor. to.* 1. *l.* 7. *instit. moral. c.* 6. *q.* 1. & *multi alii*.

2 Atque idem dicendum est de pœnitentia sacramentali. Cum ex quodam confessoris præcepto debeatur. Sic *Suarez* 4. *to, in* 3. *p. disp.* 38. *sect.* 8. *nu.* 1. *in fine*.

3 Sed in voto, & juramento facto Deo, id non procedere quidam Neoterici sentiunt, dicuntque illis non satisfacere implentem opus promissum, ob malum finem, vel indifferentem. Ducuntur, quòd omnis circumstantia contineatur in voto, sine qua res promissa non est apta voti materia: qualis est, ne finis sit malus, vel indifferens. 2. quia promittens rem bonam, & utilem, non satisfacit dando malam, & inutilem, qualis est opus promissum impletum ob malum finem. 3. quia votum est actus religionis, quo Deo cultus exhibetur, quod non invenitur, ubi ob malum finem impletur. Tandem, quia si jejunans ob finem mortalem satisfaceret jejunii voto, posset satisfacere non jejunando. Quia licitè potest, imò tenetur id jejunium omittere. At credo idem dicendum de voto, & juramento, quod de reliquis præceptis. Quia cum votum quædam lex particularis sit, quam homo sua sponte sibi imponit, obligat instar aliorum præceptorum ad solam actus promissi substantiam exequendam. Quòd si rationes contra hoc allatæ aliquid probarent, idem utique in omnibus præceptis concluderent. Cum ea omnia respiciant, & intendant divinum cultum: & in omnibus præceptis eæ circumstantiæ includantur, sine quibus res non est præcepti materia. Quare dicendum est omnia vota, & præcepta, præcipuèque ad religionem spectantia, respicere, & intendere divinum cultum, non tamquam rem præceptam, aut quæ sub voto cadat: sed tamquam finem, & modum præcepti, & voti, quæ sub illis non cadunt. Atque præcepta, & vota debent esse de actu virtutis, quo ad actus substantiam, & objectum, per illum impleri debent, & claudunt circumstantias intrinsecas rei præceptæ, aut promissæ; non autem finem extrinsecum, quem ea exequens apponere potest. Atque satis est, ut opus impletum sit bonum, & utile quo ad substantiam, etsi modus sit inutilis. Nam ad prius tantum obligant præcepta, & vota. Et quamvis licitè ea opera omitti possent, quo ad finem adjunctum malum, non tamen quoad actus substantiam. Et ex his constat solutio ad rationes contrarias. Et hujus sententiæ videtur *Vasquez* 1. 2. *quæst.* 110. *ar.* 9. *in expositione lit. num.* 11, ubi dicit voventem satisfacere exequendo ipsum opus simpliciter, si non habuit aliam expresam intentionem.

4 Ex his deducitur intellectus ad regulam traditam in *lib. Non dubium, C. de legib.* & *l. Contra legem, & seq. ff. eod. tit.* quæ est, *Is in legem delinquit, qui verba legis amplectens, contra legis nititur voluntatem, & intentionem*. Quam regulam, ut jacet, tradunt *Sylvest. verb. Lex, in fine, & verbo Fraus, in fine. Sotus lib.* 1. *de justit. quæst.* 6. *ar.* 8. *in fine corporis*. Unde infert *Sylvest.* in legis fraudem nil faciendum. Juxta *dict. l. Contra legem*. Quia cum quid prohibetur una via, intelligitur & alia prohibitum. *Regula Cum quid, de regulis juris, in* 6. Sed hæc regula sano modo intelligenda est, ne dictis, & communi omnium sententiæ adversetur. Nam implens præceptum ob finem malum verè id implet; cum tamen contra legis intentionem agat, quæ est vitam hominis componere. Et apertiùs, qui semel in die jejunii comedit, curans ita stomachum cibis replere, ut nil prorsus famis patiatur, verè implet præceptum. Cum tamen legis intentionem, quæ est fame aliqua carnem macerare, defraudet. Tandem quia commune axioma est, finem præcepti non cadere sub præcepto, ac proinde præcepti transgressor non erit, servans præcepti verba, non tamen ejus finem. Quare regula hæc intelligenda est de voluntate intrinseca legis, qua intendit obligare ad aliquid tamquam ad materiam præcepti, non autem de voluntate, & intentione legis, qua intendit aliquid, ut materiæ illius præceptæ finem: qui dicitur extrinsecus legis finis. Sic docet *Adrian. in* 4. *ubi de confess. quæst.* 5. *dub.* 4. *ad finem, in solut. ad* 3. *argumentum*. Quod idem optimè explicuit *D. Thomas* 1. 2. *quæst.* 100. *ar.* 9. *ad* 2. & 2. *distinct.* 28. *quæst. un. ar.* 3. *corpore*, & 3. *distinct.* 36. *q. un. ar.* 6. *corp.* dicens intentionem legislatoris esse duplicem, alteram, de qua intendit præceptum indicere: alteram autem, ad quam intendit per præceptum inducere: & primam solam cadere sub præcepto. Nec omnis fraus legi facta est illicita, sed illa sola, qua materia lege præcepta violatur. Quare omnes illæ cautelæ, quæ à jurisperitis inveniuntur, in violantes extrinsecam legis intentionem non fiant materiæ legis transgressores, licitæ sunt. Nec enim jure suo uteus potest dici fraudem committere. Ut latiùs probavi *libro* 3. *de matrim. disp.* 18. *num.* 29.

5 Quo ad 2. punctum, res est circa posse unico actu diversis præceptis satisfieri. Ut unico jejunio potest satisfieri voto, & pœnitentiæ sacramentali, & præcepto jejunii, si jejunium alicujus vigiliæ voveatur, ac imponatur in pœnitentiam obligato alias ad jejunandum. Atque obligatus ad horas ratione ordinis, beneficijque, satisfacit eadem recitatione. Ratio autem differentiæ inter realia justitiæ commutativæ debita, & legalia, ut voti, legis, pœnitentiæ injunctæ, optimè traditur a *Metina, C. de satisfact. q.* 4. *versic. Corollarie sequitur*, quò in illis æqualitas rei ad rem attendatur, & ideò cum unum debitum nequeat pluribus satisfactionibus esse æquale, nequit unica solutione pluribus debitis satisfieri. Hæc autem ex legislatoris intentione pendent; intentio autem legis, voti, & pœnitentiæ, possunt in unum, & idem opus tendere. Contingit autem hoc regulariter, & in plurimum, quando duo illa præcepta pro eodem die determinata imponuntur. Ut si festum in dominica incidat, etsi utraque ratione teneantur fideles audire sacrum, unico sacro audito, utrique obligationi satisfacient.

6 Is tamen, cui absolutè imponitur aliquid pro pœnitentia sacramentali, quando aliud ex mente confessoris non colligitur, minimè satisfacit per opus aliàs debitum, ut per jejunium voto, aut præcepto debitum, sed intelligitur de voluntario. Quia cum satisfactio potissimùm per opera voluntaria fiat, nec opus id sit alligatum diei, in qua aliud præceptum concurrit, mens confessarii in satisfactionem opera imponentis, de operibus voluntariis est in dubio interpretanda. Ut benè tradunt *Metina. C. de satisfact. quæst.* 7. *vers. Quantum vero ad exempla, Sotus* 4. *dist.* 19. *quæst.* 2. *art.* 1. *colum. penult. conclus.* 2. *Victoria summ. ubi de satisfact. numero* 205. *Navar.* dicens esse omnium *in sum. cap.* 26. *numero* 73. & *cap.* 1. *in princ. numero* 44. *de pœnitent. d.* 6. *Azor. tom.* 1. *l.* 11. *institut. moral. cap.* 14. *quæst.* 1. *in fine. Enriq. l.* 5. *de pœniten. cap.* 19. *numero* 5. & *cap.* 21. *num.* 3. *Sayro in clavi regia Sacerdotum, lib.* 6. *in cap.* 3. *num.* 22. Quod benè temperat *Suarez* 4. *tom. in* 3. *p. disp.* 37. *sect.* 6. *num.* 5. nisi ex circumstantiis rationabiliter credatur noluisse confessorem adeo gravare pœnitentem. Tunc enim meritò credi potest fuisse intentionem, ut per opera aliàs debita satisfaceret. Quia semper credendum est prudenter, & rationabiliter eum operari. Si tamen confessarius imponeret auditionem sacri in die festo, nec mentem suam explicaret, an de necessitate præcepti debito, an de solo voluntario intelligeret, ad conjecturas confugiendum est. Si injungeret quotidie audire sacrum uno mense, satisfaceret unico in festis audito. Si verò pro uno, vel altero festo, & pœnitens diebus festis soleret sacro non interesse culpabiliter, credi potest confessorem de sacro aliàs debito intellexisse: ut sic nova ea pœnitentiæ obligatione adjecta pœnitentem ad servandum Ecclesiæ præceptum induceret. Si autem id non reperiretur, sed pœnitens est operarius, cui in hebdomada interesse sacro non vacaret, censendus erit confessarius de sacro non debito intellexisse, signasseque diem festum, ut vacaret operario audire. At si circumstantiis hinc inde pensatis res est æquè dubia, intelligo mentem confessarii de sacro voluntario interpretandam esse. Quia regula generalis ex communiter accidentibus, & ex satisfactionis natura desumpta est, ut in dubio pœnitentia imposita intelligatur de operibus voluntariis. Ut proximè diximus. Aliqui ab hac regula eleemosynam in pœnitentiam injunctam excipiunt: dicuntque satisfacere pœnitentem, si eam pauperi graviter, aut extremè indigenti largiatur, cui aliàs ex eleemosynæ præcepto debita erat. Sic contra *Metinam, Sayro*, & *Suarez proximè allegatos*, & *Paludan.* 4. *d.* 15. *q.* 1. *ar.* 2. *num.* 8. docent *Victoria, Sotus, proximè citati. Mart. de Ledesm.* 2. *p.* 4. *que.* 14. *artic.* 1. *dub.* 7. *Barth. à Ledesm. sum. sacram. ubi de satisfacti. dub. nono in fine, Emmanuel. Sà summa, verbo satisfactio, numero* 9. *Enriquez lib.* 5. *de pœniten. capit.* 21. *numero* 3. *in commento, lit.* Q. Atque idem in voto, de quo eadem est ratio (*ut numero sequenti* dicemus) tradit *Azor. super allegatus*. Ratio est, quia cum eleemosyna pauperis indigentiam sublevari respiciat, quò major est indigentia, potiori ratione eleemosyna dici potest, & ideò prudenter credi potest mentem confessarii fuisse, ut per hujusmodi eleemosynam, & præcepto, & pœnitentiæ satisfaceret. Adde non teneri quempiam in hac necessitate ad eleemosynam, quando alia via potest ei necessitati subvenire. Ut si esset incertorum debitor, quæ pauperibus restituenda sunt, ea largiendo in ea necessitate non teneretur ad eleemosynam. Cum ergo hic implendo pœnitentiam largiendo eleemosynam sibi impositam, succurrat necessitati, cessabit tunc eleemosynæ præceptum, & pœnitentiæ satisfaciet. Tandem, quia est probabilissima sententia, satisfieri præcepto eleemosynæ mutuando pecunias: ac proinde satisfiat pœnitentiæ eas dando. Meritò autem *Suarez* reprehendit *Sotum proximè allegatum* limitantem hoc, ut per eam eleemosynam satisfiat pœnitentiæ, quando eleemosynæ obligatio confessionem subsecuta est; secùs si illam antecesserit. Nil enim refert, sive antecedat, sive subsequatur. Et in utroque casu rationes allatæ probant. Si tamen eleemosyna illa esset alio titulo debita, ut ex voto, non satisfieret illa pœnitentiæ injunctæ. Ut benè dicit *Azor. proximè allegatus*. Et idem dicendum esset, si esset debita ratione restituendi incerta. Quia ea non est eleemosyna, sed justitiæ debitum. Quare non approbo, quod dicit *Enriquez lib. quinto de pœnitent. capit.* 21. *num.* 3. *in commento, litera* Q. ubi ait hunc satisfacere pœnitentiæ, si eleemosynam illam suo fratri indigenti conferat, cui tenetur sub venire. Quia frater dives tenetur debito legali, ad quod per judicem compelli potest, ad subveniendum parentibus, & reliquis ascendentibus, ac fratribus inopia laborantibus; non autem reliquis consanguineis. Ut latè cum aliis tradit *Molina lib.* 2. *de primogen. capit.* 15. *à numero* 57. *usque in finem*. Atque proinde ea non erit eleemosyna. Item quia pauper non dicitur, qui jus petendi alimenta habet. Ut ex aliis probat *Surdus de alimentis, titu.* 7. *quæst.* 37. *a nu.* 1. *usque ad* 11. Et sic hac quoque ratione deficiet ratio eleemosynæ: secùs si non esset dives, & hac ratione excusaretur ab alimentis, vel daret iis, quos non tenetur alere.

7 Atque similiter in voto est dicendum. Si quis enim aliquid vovcat, nec contrariam intentionem habeat, censetur se ad opus voluntarium obligare, quod est propriissima voti materia: nec satisfaciet vovens per opus debitum. At si voveret se auditurum sacrum in festo, nec constaret de intentione, ad easdem conjecturas, quas *num. præcedenti* in pœnitentia injuncta posui, confugiendum est, & juxta illas judicandum, & in dubio (ut *ibidem* dixi) de sacro voluntario intelligendum est. Quia votum, quando de contraria intentione non constat, intelligitur in dubio de opere supererogationis emissum. Quòd id propriissima ejus materia sit. At siquis eleemosynam voveret, satisfaceret dando extremè indigenti. Ut tenet *Azor. num. praced. allegat.* ubi idem dixi de pœnitentia injuncta, quamvis utrumque neget *Sayro ibi relatus*. Non tamen (ut *ibidem* dixi) satisfaceret, si alio titulo eam eleemosynam deberet.

8 Sed dubitari meritò poterit, si quis opus multis titulis debeat, ita ut id multiplicare teneatur, & illud exequatur intendens omnibus simul satisfacere, credens se id posse, vel non determinando intentionem, vel volendo nulli satisfacere, cuinam satisfacere censeatur? Ut si quis eleemosynam decem aureorum debeat ratione restitutionis incertorum, & ratione voti, & pœnitentiæ injunctæ. Vel jejunium, aut missam ratione voti, & pœnitentiæ, & præcepti, eò quòd sit dies festi. Quod est magnæ utilitatis scire ad commutationem. Nam si non censeatur impleta, sed superest restitutio incertorum, poterit ea per compositionis bullam tolli. Si pœnitentia non censeatur impleta, potest tolli, aut indulgentias lucrando, aut per alterius confessoris commutationem. Si autem votum per dispensationem, aut commutationem id efficere jure ordinario, aut ex privilegio potentis. Dico hunc tripliciter se posse habere. Primò, quandò expresè vult eo opere omnibus obligationibus satisfacere. Et tunc si opus est divisibile, ut in eleemosyna contingit, satisfaciet omnibus pro rata, & ita cujuslibet obligationis superpererit alia pars implenda. Si verò sit indivisibile, ut jejunium, vel sacrum, satisfaciet soli majori, quæ in hac re est præcepti

cepti Ecclesiæ, si dies festi, aut jejunii sit, quæ aliis obligationibus voluntate propria, aut confessoris inferioris contractæ sunt, merito anteponenda est. Deinde major est voti obligatio: quippe religio strictiùs obligat, quàm pœnitentia. Ducor, quia quando plura sunt debita omninò æqualia, nec quilquam decrevit, cui debito satisfacere velit, censetur omnibus pro rata satisfacere: si autem alterum sit gravius, censebitur gravius solutum. At si decrevit cui satisfacere intendat, illi satisfactum censebit. Ut constat ex *lege Cum ex pluribus, & ibi Bart. num, 2. & multis aliis, ff. de solut. & ex l. regia 10. to. 14. p. 5. & ioi Gregor. Lopez. verb. En todos*. Cum ergo in hoc casu hic decreverit omnibus debitis satisfacere, nec possit omnibus, operabitur voluntas eo modo, quo potest, nempè cuilibet satisfaciendo pro rata, quando opus est divisibile: & quando est indivisibile, graviori, cui videretur satisfacere, si nil decrevisset. Quia si opus non valet ut agitur, debet valere meliori modo, quo potest. Ut tradunt *DD. c. un. §. Idem quoque per illum textum, de desponsat. impub. in 6. 2.* modo potest se habere, quando decreverat his obligationibus satisfacere dando diversas eleemosynas: nec decrevit cui priùs. Et tunc censetur urgentiori, juxta regulam traditam. Quæ est debitum justitiæ contractum ex illicitè acquisitis, cui satisfaciendum erat restituendo ea pauperibus. Et si sit jejunium, aut sacrum, priùs præcepto Ecclesiæ censebitur satisfactum: & si sint sola votum, & pœnitentia, priùs votum. Tertio modo, quando penitus oblitus harum obligationum, vel nolens illis satisfacere, sed liberaliter implevit opus, & tunc nullatenus censebitur debito ex justitia satisfacere, sed inter alias duas, graviori, nempe, voti. Quia (ut diximus *cap. præced. nu.* 11. 13. 17. & 18.) ad obligationem justitiæ persolvendam intentio satisfaciendi desideratur: cæteris autem etiam intentione contraria existenti satisfit.

9 Demum in hoc secundo puncto id advertendum est, etsi idem opus duplici præcepto injunctum sit, non subinde erit duplex culpa, aut continebit circumstantiam in confessione necessariò explicandam, eius transgressio. Ut si omittatur jejunium vigiliæ incidentis in quadragesimæ: aut missa in die festo incidenti in dominica. Quia præcepta hæc sunt de eadem materia, & ob idem virtutis motivum. Sed tunc erit duplex culpa, quando de eadem materia sunt, & ad diversas virtutes pertinent. Ut si omittatur missa debita ex die festo, & pœnitentia injuncta: vel ex eadem virtute ob diversum ejus motivum, ut si sit debita ratione festi, & voti, vel ratione voti, & juramenti. Ut latiùs tradidi, & explicui *lib. 9. de matrim. disput. 15. num. 5. & 6.* Et ultra ibi allegatos tradunt etiam *Azor. tom. 1. l. 4. institut. moral. cap. 2. quæst. 6. Zarmel. 1. 2. quæst. 72. ar. 6. dub. 3. Petr. de Ledesm. 2. tom. sum. tract. 27. c. 2. post. 6. concl. diffic. 2. Sayrois clavis regia, l. 2. c. 5. num. 14. & 15.*

10 Nec multiplicatio ejusdem vinculi efficiet, ut transgressio sit duplex culpa: aut circumstantiam necessariò confitendam habeat. Ut ejusdem voti multiplicatio. Ut dixi *libro 7. de matrim. disp. 27. numero 25.* Imò contra aliquos Neotericos idem sentio, etsi repetens votum novam sibi obligationem imponere intendat. Quia si posset repetendo, etiam posset unica vice volendo, mille sibi obligationes imponere. At nequit unica vice, eò quòd voluntas ipsius voventis non sat est ad sumendas pro libito obligationes, quando materia, circa quam versatur, est unica, & sub unica ratione, & ex unica virtute.

11 Quo ad 3. punctum, regula est: potest uno & eodem tempore, diversis actibus duplici præcepto satisfieri, quando unum non impedit aliud. Quòd nullibi temporum diversitas præcipiatur. Atque ita fatentur ferè universi Doctores, nam dicunt posse quempiam tempore, quo missam in festo præceptam audit, recitare horas canonicas, vel quascumque alias preces, ad quas ratione ordinis, voti, aut pœnitentiæ injunctæ tenetur. Inter quos sunt *Cajetan. sum. verb. Festorum violatio, & in opusc. tomo 2. tract. 4. de valore orationum dictarum ab audientibus missam, Sotus 4. dist. 19. q. 2. ar. 1. & d. 13. q. 2. artic. 1. Navar. cap. Quando, de consec. d. 1. cap. 19. num. 178. & sum. cap. 21. num. 8. Ledesma 2. p. 4. q. 16. ar. 6. in 1. p. dubio 5. & alii multi*, quos referunt, & sequuntur *Enrique. lib. 9. de Missa, c. 25. n. 5. Valentia 2. 2. disp. 6. qu. 2. puncto ultim. tit. Quomodo recitandum sit officium coral. 1. Azor. tom. 1. lib. 10. institut. moral. c. 12. q. 10. & lib. 7. c. 5. q. 3. Suarez 4. tomo in 3. part. disp. 38. sect. 6. numero 5.* Nec huic regulæ contradicunt *Angelus verbo Feria, n. 46. Rosella verbo Dominica, num. 7. Sylv. verbo Missa, 2. in fine, Armilla verbo Festum, num. 11. & verbo Missa, num. 39.* Quamvis enim negent posse missæ, & horis simul satisfieri, non id negant, eò quòd duorum præceptorum impletio duplex tempus requirat, sed quia utrumque attentionem requirit, nec est possibilis ad utrumque simul, & ita unum impedit aliud. Sed adhuc hoc non est verum. Quia neutrum attentionem ad verba requirit, quamvis ea sufficiens sit: sed utrique satisfit attendendo ad Deum, resque divinas, & ita una, eademque attentione. Si tamen (ut bene ait *Navarr. proximè allegatus*.) esset defectus attentionis requisitæ ad utrumque præceptum, neutri satisfieret: si sola requisita ad alterum adesset, illud impleretur. Quare optimè ait *Azo. tomo 1. lib. 7. instit. moral. cap. 5. q. 3. & 4.* difficile posse quempiam utrumque præceptum simul implere, si ad verba vellet attendere, & fortè eum non impleturum. At si tam capax esset, ut verè attenderet, impleret. Nec erit culpa venialis, utrique simul cum debita attentione satisfacere. Quia nulla est culpæ ratio, eò quòd diversitas temporum nullatenus cadat sub præcepto. Et ita sustinent *Victoria, Azor, utroque loco, Enriquez proximè allegati*. Et favet *Navar. sum. Lat. cap. 31. numero 8.* ubi tantùm ad melius petit hæc præcepta diverso tempore impleri. Quamvis idem *Navar. cap. Quando, de consecr. d. 1. cap. 19. numero 178. cum Cajet. utroque loco, & Ledesma nuper allegatis* dicat esse veniale, quando absque causa fit. Quibus non assentior.

12 Hinc deducitur eum, qui duplicem missam audire tenetur, posse eas simul audire, dum eæ simul in duplici altari celebrantur. Quia potest utrique corpore esse præsens, & unica attentione ad Deum habita satisfacere. Sic *Major. in 4. d. 12. q. 8. dub. 1. in solut. ad 1. Petr. de Ledesma in summa sacram. ubi de Eucharistia, in cap. 27. paulò ante conclus. 9. fol. 343.* Et idem de triplici missa ait *Major*. Quod etiam verum credo, quando altaria ita essent conjuncta, ut verè diceretur audiens esse præsens moraliter illis.

CAPUT XV.

Qualiter peccatum sit, nulla necessitate, aut utilitate magna cogentibus, impedimentum admittere, quo præcepta impleri nequeant?

SUMMARIUM.

Referuntur tres sententiæ, num. 1. 2. & 3.
Proponitur sententia Auctoris, num. 4.

1 DE hac re nil generaliter traditum apud Doctores invenio, sed specialiter in quibusdam præceptis. Atque ita agens de jejunii præcepto *Metina 1. 2. quæst. 77. articulo 7. & libro 1. summa capitulo 14. §. 10. fol. 101.* ait nullam esse culpam se liberè in impedimentum illius observandi voluntarium conjicere, etiam eademmet jejunii die. Ut si quis jejunii die defatigetur concubinam quærendo, aut pilæ ludo, prævidens fore ut ob id jejunare nequeat, ait eum in jejunii præceptum non peccare, dummodo hæc in jejunii fraudem non efficiat. Quia præceptum jejunii tantùm obligat ne per se, & ex intentione opus ipsi incompatibile fiat. *Metina* aliqui consentiunt; alii verò contradicunt. Imò nec peregrinationem promissam expleri posse affirmant cum jejunii fractionis periculo, nisi in certo casu. Ut in tractatu *de jejunio* videbimus. Et *ipsemet Metina 1. 2. q. 71. ar. 5. dub. penult.* ait ponentem obstaculum impletioni præcepti affirmativi peccare in illud. Ut si quis se inebriet, prævidens fore, ut non observet festum audiens sacrum. Similiter cum quis facilè excommunicationis absolutionem consequi valeat, quò in die festo sacrum audiat, dicunt ferè omnes illum non teneri id impedimentum removere. Ut in tractatu *de missa* dicemus.

2 Alii autem etiam diei præcedentis impedimentum auferendum esse ex vi præcepti putant: atque adeò æditum teneri hostias conficere, templum verrere, altaria ornare pridie diei festi, ne ipsa festi die laboret. Ut in tractatu *de festis* videbimus. Et similiter ajunt DD. teneri voventem impedimenta voto obstantia auferre.

3 Ex alia parte video DD. asserere (ut potest videri *in Enriquez lib. 9. de missa capitulo 25. numero 11. in commento, lit. P.*) edentem nimium, aut cibos nocivos, non in fraudem, quò se à præceptis eximat, minimè in præcepta delinquere, quamvis fore ut in morbum incidens à multis præceptis excusetur, prævideat. Quòd ea præcepta, v. g. jejunii, audiendi sacri, abstinendi à carnibus, solos sanos adstringant, nec ad conservandam salutem eis implendis necessariam obligent.

4 Ex quibus omnibus colligo, non posse universalem regulam tradi, quæ in particulari, & determinatè præscribat, quando præcepta obligent ad tollenda impedimenta, sive eodem die occurrant, sive ad præveniendum ne occurrant. Sed tantùm potest universalis regula tradi, ex qua in singulis præceptis hæc tollendi impedimenti obligatio deducenda sit. Atque specialiter in singulis preceptis circa singula tradetur. Regula autem hæc est. Spectanda sunt vis, & rigor præcepti, quædam n. benignùs explicantur, ac minoribus causis excusantibus indigent: alia verò rigidiùs, ac urgentiores causas desiderant: necessitas, aut utilitas impedimenti: & an proximè, vel remotè præceptum impleri impediat: & an per se, & intrinsecè ad rei præceptæ materiam pertineat: ut breviarium ad recitandum officium canonicum: vel per accidens, ut bona valetudo respectu ejusdem: & his computatis, diversimodè in singulis præceptis judicandum est, an culpa sit admittere impedimenta ab illis excusantia.

CAPUT XVI.

Qualiter ignorantia, inadvertentia, seu oblivio, quando invincibilia sunt, à præcepti transgressione excusent?

SUMMARIUM.

Ignorantia, & nescientia qualiter distinguantur? num. 1.
Traduntur variæ divisiones ignorantiæ à num. 2. usque ad 7.

Ignorantia aliqua, an detur mortaliter culpabilis, quæ non sit crassa, nec supina? Et qua talis dicatur? n. 7.
Inadvertentia, seu oblivio, qualiter distinguitur ab ignorantia? & eisdem modis ac ignorantia dividuntur, n. 8.
Ignorantia invincibilis juris, vel facti, quando est antecedens, à culpa excusat: & idem de inadvertentia, & oblivione, n. 9.
Quando sola malitia actus pars ignoratur, aut sola ea invincibiliter, ab ea sola malitia parte actus liber est, n. 10.
An excusentur à mortali scientes esse culpam, nescientes tamen, aut non advertentes, an sit mortalis, vel putantes esse venialem num. 11.
An actus contra præceptum dictanti conscientia invincibiliter ignoranti esse bonum, sit bonus? n. 12.
Ignorantia invincibilis concomitans, an excuset à culpa? n. 13.
An ille actus, qui adest cum hac ignorantia sit peccatum? num. 14.
Ignorantia invincibilis pœnæ, an excuset à culpa? Et remissivè quando ignorantia excuset à pœna, & censuris? num. 15.
An ignorans invincibiliter actum internum esse malum, at sciens externum esse talem, excusetur à culpa actus interni? Refertur quadam sententia, n. 16. Et sententia Auctoris, n. 17.
An ignorans invincibiliter esse malum operari cum dubio practico, peccet cum illo operando? n. 18.
An ignorans invincibiliter imperare malum esse peccatum, imperando peccet? n. 19.
An, ut ignorantia, inadvertentia, seu oblivio juris, vel facti reputentur invincibilia, desideretur aliqua actuali advertentia ad objecti malitiam, ejusve periculum, saltem dubitando, aut scrupulum concipiendo: vel sat sit virtualis? Refertur quadam sententia, n. 20.
Et sententia Auctoris, n. 21.
Quid, si actu non advertatur saltem dubitando pars malitiæ? n. 22.
An exigatur plena actualis consideratio malitiæ objecti mortalis ad culpam mortalem? n. 23.
An scire, seu advertere, & debere scire, seu advertere, æquiparentur ad culpam, & dicantur ignorantia, & inadvertentia indirectè voluntaria, quando quis debuit, & non advertit? Et explicantur l. Quod te mihi, ff. de rebus cred. & c. Si culpa, de injuriis, n. 24.
Effectus, cujus nulla cognitio præmissa est, an possit esse voluntarius in causa? n. 25.
Explicatur regula Ignorantia, de regul. juris, in 6. qualiter ignorantia non juris, sed sola facti excusat? n. 26.
Quando ignorantia legum ad statum, vel officium pertinentium, sit invincibilis, eò quod nulla illarum cognitio processerit; & quali quo ad hoc differentia sit inter has, & alias leges? n. 27.
An sciens contractum esse usurarium, nec actu recolens, dum illum init, excusetur à culpa, & ut illa inadvertentia censeatur inculpabilis, referat ignorantem esse timoratæ conscientiæ? num. 28.
An aggrediens opus periculosum absque periculi advertentia, excusetur per inadvertentiam invincibilem? n. 29.
Quid, si oblivio, vel inadvertentia ex culpa contigerit? n. 30.
An si peccatum fuit causa ignorantiæ, quod ratione scientiæ vitandum non erat, dicatur ignorantia invincibilis? n. 31.
An detur ignorantia invincibilis rerum fidei etiam inter fideles: & quando sufficienter proposita censeantur infidelibus, ut non credendo minimè per ignorantiam excusentur? n. 32.
An possit dari ignorantia invincibilis circa præcepta juris naturæ: & quid spectandum sit ad eam ignorantiam dijudicandam invincibilem? n. 33.
Qualis diligentia adhibenda sit, ut ignorantia, inadvertentia, seu oblivio facti, inculpabilia censeantur? n. 34.
Quas leges teneatur unusquisque scire? n. 35.
Quænis diligentia ad eas sciendas adhibenda sit, ut deinceps ignorantia sit invincibilis? n. 36.
An excusetur ignorans, aut non advertens jejunia, aut festa in ea hebdomada occurrentia, si parochus ea non inducat, & quid, si Missa solemni non interfuerit, nec alios rogarit? n. 37.
An danti operam rei illicitæ imputetur semper ad culpam effectus subsecutus, nec unquam ignorantia excusetur? n. 38.
An ad vincendam ignorantiam desiderentur aliquando oratio, & alia bona opera? n. 39.
Inadvertentia, & oblivio actualis frequentiùs absque culpa contingit, quàm ignorantia habitualis, n. 40.
An ignorantia, quæ dum prodit in actum, vinci nequit, at antea vinci potuit, imputetur, & sic ebriorum peccata non excusentur à culpa? Refertur sententia, n. 41.
Proponitur sententia Auctoris, n. 42.
Quid, si ebrii irritentur ad ea peccata perpetranda? n. 43.
Quæ dicta, vel facta ebriorum ex se iniqua, & prævisa, eis culpa non tribuantur? n. 44.
An hæc peccata sint in se peccata, an in sola causa nec novam malitiam necessariò fatendam habeant, quando postea committuntur: atque idem dicendum sit de omnibus peccatis, quæ in sua causa libera fuerunt, at dum committuntur, non sunt libera? num. 45. & 46.
An quando postea eveniunt, inducant excommunicationem, irregularitatem, & restituendi obligationem? n. 47.

1 PRæmittendum est ignorantiam à nescientia distinguì, sicut cæcus, & non videns distinguuntur. (Ut tradit *D. Thom. 1. 2. quæst. 76. artic. 2.*) Quippe hæc puram negationem importat. Illa autem scientiæ, cui acquirendæ quis aptus est, privationem. Multæ autem ignorantiæ divisiones traduntur à *Corduba lib. 2. q. 1. Valent. 1. 2. disp. 2. q. 1. puncto 6. Vasq. disp. 117. c. 1. Azor. to. 1. lib. 1. institut. morat. c. 12. q. 1.* Sed brevi aliquot subjiciam divisiones, quæ ad rem moralem magis conferunt.

2 I. Divisio est. Ignorantia quædam est pravæ dispositionis, quæ error appellatur. Cum scilicet, simul cum ignorantia habet quis errorem contrarium. Ut si quis contractum usurarium licitum esse putet. Alia est puræ privationis, quæ scilicet, non est cum errore aliquo positivo, sed est sola privatio scientiæ, quam aliquis habere debet.

3 II. Divisio est. Ignorantia alia est juris, alia facti. Juris dicitur, quando lex, vel prohibitio ignoratur. Ut si quis ignorat accedere ad non suam esse nefas. Facti autem, quando non ipsum jus, sed factum ignoratur, ut si quis ignoret fœminam, ad quam accedit, non esse suam.

4 III. Divisio est. Utraque ignorantia alia est invincibilis, quæ & antecedens, & inculpabilis, probabilis, justa, & involuntaria solet appellari. Alia autem vincibilis, quæ & consequens, culpabilis, improbabilis, injusta, & voluntaria dicitur. Alia est concomitans. Invincibilis, & antecedens dicitur, quæ inculpabiliter privat cognitione, & scientia malitiæ actus, qua cognita non fieret. Ut si quis sagittam projiciat in eam, quam prudenter, & adhibita debita diligentia feram putat, cum tamen homo esset, qui si id nosset, nullatenus poniceret. Dicitur autem antecedens, non respectu ejus, quod ex ignorantia tamquam ex causa fit. Sic enim omnis ignorantia, quæ est causa actus, dicetur antecedens, cum causa effectum antecedat. Sed antecedens dicitur respectu liberæ voluntatis, utpote, quæ nec directè, nec indirectè est voluntaria, & ita omnem voluntatis actum antecedit. Dicitur autem invincibilis, quia aut excludi nequit, aut non debet. Dicitur autem probabilis, justa, & inculpabilis. Quia sine culpa, & bona fide contracta est. Ignorantia vincibilis, & consequens è contra dicitur, quia sequitur voluntatem, utpote quæ verè volita est, aut directè, ut cum est affectata; aut indirectè, quia potuit ignorans, & tenebatur illam expellere. Qua ratione dicitur vincibilis, vinci enim potuit: culpabilis, injusta, & improbabilis: eò quòd culpabiliter contracta sit. Ut si in eo sagittæ exemplo quis imprudenter eam ejecisset, non præmissa debita diligentia ad judicandum, an sit fera, vel homo. Convenit autem in hoc utraque hæc ignorantia, quòd utraque causa sit actus ignoranter gesti, non positivè, & quasi influens in effectum, sed removendo cognitionem, quę si adesset, actus non fieret. Cum enim ignorantia sit quedam privatio, hac dumtaxat ratione, videlicet, removendo impediens, seu prohibens, potest esse alicujus causa. (Ut testatur *D. Thom. 1. 2. q. 76. ver. 1.*) Differt autem, quòd consequens sit causa peccati formaliter: utpote, que ab actus malitia non excusat. Antecedens autem si causa peccati solùm materialiter, id est, actus qui ex se peccatum erat: at ratione illius ignorantiæ excusatur à formali actus malitia. Concomitans est, que simul est cum actu, nec illius est causa, nam esto non esset, adhuc actus fieret. Ut in dicto projectionis sagittæ exemplo, quando posiciens in ea esset voluntate, ut si nosset hominem esse, quem feram putavit, illum similiter interemisset. Et sic intelligitur id *Arist. 3. Ethic. cap. 1.* dicentis diversum esse, ex ignorantia, & ignoranter agere. Ex ignorantia enim dicitur aliquid fieri, quando ignorantia est causa actus. Ignoranter autem, quando ignorantia non est causa, sed actum concomitatur. Et hæc ignorantia concomitans etsi propriè non dicatur vincibilis, aut invincibilis: (ut benè *Vasquez 1. 2. quæst. 76. art. 1. disp. 117. c. 1. in fine, & Azor. tom. 1. l. 1. instit. moral. c. 12. q. 2.*) At potest dici utroque modo (ut benè *Suarez 5. to. in 3. p. disp. 4. sect. 8. n. 6.*) nam potest dici antecedens, & consequens, & concomitans, diversis tamen respectibus. Antecedens enim dicitur, quando fuit inculpabilis respectu illius actionis formaliter consideratæ, ut, nempè, hominis interfectio est: eò quòd debita sit apposita diligentia. Quia cum tunc ea ignorantia non sit voluntaria, dicitur omnem voluntatis actum antecedere. Dicitur etiam antecedens respectu talis actionis, quia hic & nunc, est causa illius, & causa antecedit effectum. Quòd autem eadem, vel similis actio futura esset, etiamsi ignorantia non esset, nil obstat quominus hic & nunc illa ignorantia sit illius actionis. Conditionalis enim nil ponit in esse. Dicitur autem consequens, quando est culpabilis, quia cum sit indirectè voluntaria, consequitur voluntatis actum. Dicitur autem concomitans, quatenus voluntatem ejusdem damni inferendi seclusa ea ignorantia comitatur.

5 IV. Divisio est. Ignorantia vincibilis alia est, in qua est negligentia gravis, & sufficiens ad mortale, Alia autem, quando negligentia levis adest, nec ad mortale sufficiens, sed ad solum veniale.

6 V. Divisio est. Ignorantia vincibilis alia est affectata, alia non affectata. Affectata dicitur, cum quis data opera ignorare vult, ne ab actu quem exequi optat, retrahatur. Non affectata autem, quando quis non eligit ignorare, at culpabiliter ignorat. Quare affectata in ea distat ab ignorantia vincibili consequente, aut concomitante!, quòd sit directè in se volita, alia autem solùm indirectè.

7 Ultima divisio est. Ignorantia vincibilis non affectata alia solùm mortaliter culpabilis, alia autem est crassa, seu supina. Hanc divisionem negat *Suarez 5. to. in 3. p. disp. 10. nu. 10.*